

5. Электронный ресурс: <https://www.unian.net./politics>
эксперты: Голодомор 1932-33 гг. имеет последствия и для современных украинцев.

Svetlana Zhoha. Crisis situations and states in the postwar period.

Problems of crisis situations and conditions concern to every modern man. Emergency in modern socio-political conditions in the world in Ukraine is widespread. Ukrainians are still experienced by the psychological effects of the great Patriotic war, Famines.

Key words: *crisis, crisis situation, crisis state, crisis identity, experience, stage of the crisis, the types of critical reactions.*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГОЛОДУ 1946-1947 РОКІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Олексій Запорожченко

канд. філософ. наук, доцент

*Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(Ізмаїл, Україна)*

Страшні голодомори в Україні, які були організовані більшовицькою владою в 20-30-х роках, виявилися не останнім випробуванням на виживання українського народу, зокрема для жителів багатостраждального півдня. Всього більшовицькою владою було організовано чотири голодомору, з яких голодомор 1946-1947 рр. був останнім. Незважаючи на більш пізній період, цей післявоєнний голод вивчений значно менше, оскільки йому приділялося недостатньо уваги, тому дослідження повоєнного голоду в Україні є вкрай необхідними і актуальними.

Якщо основними причинами голодоморів 1932-33 рр. була посилена індустріалізація економіки СРСР, то голод на Україні 1946-47 рр. був викликаний дещо іншими причинами. З одного боку, були об'єктивні економічні та природні чинники у вигляді посухи і зруйнованого війною сільського господарства, що призвели до неврожайного 1946 року. З іншого боку, працювали і суто ідеологічні чинники у вигляді зовнішньополітичних прагнень Москви розширити свою зону впливу в повоєнній Європі, а також продовжити індустріалізацію економіки, перекинувши весь її тягар на плечі виснаженого війною населення.

Повоєнні роки ознаменувалися початком холодної війни та боротьбою СРСР за сфери зовнішньополітичного впливу. І Радянський Союз пожертвував сотнями тисяч померлих від голоду в 1946-47 рр., відправляючи продовольство в ті країни, які були під протекторатом радянської влади і яким було заборонено купувати будь-які товари з «імперіалістичних країн». Так, наприклад, у 1946 р. для підтримки «дружніх режимів» із півдня України, включаючи і наш бессарабський край, було вивезено 350 тис. тонн в Румунію, а в 1947 р. цілих 600 тис. тонн зерна в Чехословаччину. Також і Польща за два цих роки отримала від СРСР 900 тис. тонн хліба. У травні 1946 р. в Москві було підписано угоду про постачання Франції 500 тис. т зерна за цінами, нижчими від світових, та ще й у кредит. Українське зерно в голодному 1946 р. йшло так само і в Болгарію [1].

Таким чином, Радянський Союз годував своїм зерном пів-Європи, залишивши без хліба український народ.

Дійсно, 1946 рік на півдні України та Бессарабії був неврожайним, була і повоєнна розруха, але й того зерна, що вродило на південноукраїнських полях, вистачало, щоб не допустити нового голодомору. Однак під тиском Москви з України вимітали все, що можна, на угоду амбіціям Кремля.

Щоб виконати імперіалістичні плани Москви, тогочасний керівник УРСР Микита Хрущов вдавався до різних засобів впливу. Скажімо, тільки постанов ЦК КП(б)У по сільському господарству і вилученню зерна було прийнято 49, заслуховувалися звіти 24 областей, з роботи звільнено 743 людини, під суд віддано 1 645 посадових осіб [1].

Але такі жорсткі адміністративні дії Хрущова не задовольняли Москву, його вважали там, як це видно з його спогадів, надто м'яким, мовляв, дуже вже часто він сигналізує про загрозу нового голоду в Україні. Тому Сталін в 1947 р. прислав керувати в Україну більш жорсткого і вже перевіреного свого «вірного слугу» – Лазаря Кагановича, який узявся з притаманною йому енергією виконувати вказівку «вождя всіх часів і народів» щодо викачування хліба з України. Але Л. Каганович не тільки виконував спущений з Москви план – він узяв зобов'язання додатково відірвати в голодний 1947 від українського селянина ще сотні тисяч тонн зерна.

Коли неупереджений дослідник спробує переконатися, якими методами організував уродженець України Лазар Каганович тут хлібозаготівлі, то побачить усю страшну картину всеукраїнської трагедії. Зима 1946-1947 рр. виявилася неймовірно складною: люди гинули від дистрофії, висипного тифу та інших інфекційних захворювань. І якщо в 1946 р. середньомісячний рівень смертності в сільській місцевості становив 20 тис. осіб, то в січні 1947 року він підвищився до 30 тисяч, а в лютому – до 38,5, а в березні – до 51,4 тисячі осіб [1].

Пам'ятають це все і в українській Бессарабії. У той 1946 рік в Україні була небувалої сили посуха. За інтенсивністю й розмірами охопленої території вона була сильнішою за посуху 1921 року. В результаті середня врожайність зернових упала в колгоспах до 3,8 центнерів з гектара, а в радгоспах – до 4,5 центнерів з гектара. А в Одеській області врожайність впала до 2,3-2,9 центнера з гектара. Потрібно відзначити і той факт, що південь України постраждав від голоду більше за інші райони України. Справа в тому, що в 1947 році в більшості областей України були непогані врожаї зернових, але в південних областях – від Ізмаїльської області до Дніпропетровської знову трапилася посуха.

Які були соціально-економічні наслідки голоду 1946-47 рр. для півдня України? Відзначимо відразу – ці наслідки були неоднозначні. З одного боку, в Молдавії, Бессарабії та інших південних областях України швидкими темпами поширювався голод. Так, тільки за першу половину 1947 року було зареєстровано 130 випадків людоїдства. 8 січня цього ж року Міністерство держбезпеки УРСР направило в МГБ СРСР повідомлення про голод в Одеській області. Удар припав по хлібних районах півдня Одещини – Біляївському, Овідіопольському, Комінтернівському та інших. Найбільше число випадків опухання від голоду з подальшими смертями зареєстровано в Іванівському, Жовтневому, Гайворонському та інших районах [2, с. 156].

Не оминув хлібний голод і наш регіон. У повоєнний час Ізмаїл в період з 1940-1954 рр. був обласним центром, тобто столицею Ізмаїльської області. Згідно з наявними архівними даними, 17 лютого УМВС Ізмаїльської області відзвітував перед вищим МВС України про нестачу продовольства, яке призвело до фактів людодіства на території області.

Результатом хронічного недоїдання стало значне неприродне збільшення смертності місцевого населення, а також поширення випадків захворювання дистрофією. В результаті тільки за січень 1947 в Ізмаїльській області померло від голоду і його наслідків у вигляді захворювань 4 533 людини. У той же час за цей же період народилося всього 1 258 осіб. Тобто в наявності негативний баланс у відтворенні чисельності населення. Незаперечним доказом злочинів більшовицького режиму є те, що ці смерті були викликані саме голодом, а не будь-якими іншими причинами. Про це свідчить той факт, що серед померлих було виявлено 1 568 осіб, померлих від дистрофії. Відповідно, протягом першої половини лютого 1947 року умерло 2 625 осіб, в тому числі від дистрофії – 978. В Ізмаїльській області, за підрахунками органів МВС і статистики, значилося приблизно 16 тис. хворих на дистрофію. У цей період найбільша смертність відзначена в Новоіванівському і Болградському районах, в яких протягом січня-лютого 1947 р. були виявлені випадки людодіства [2, с. 178].

Говорячи про соціальні наслідки організованого голодомору, потрібно враховувати і той факт, що дистрофія – це захворювання, викликане хронічними розладами харчування і супроводжуване атрофією тканин. Як ми бачимо із сухих цифр статистики, в цей період в Ізмаїльській області народилося всього одна тисяча двісті п'ятдесят два немовляти. Однак ці діти народилися від батьків, що страждали на дистрофію з усіма витікаючі наслідки для таких дітей. Дистрофія зустрічається у людей будь-якого віку, але особливо вона небезпечна для дітей перших років життя. Захворювання в ранньому віці може призвести до порушень обмінних процесів, зниження імунітету, затримки фізичного та інтелектуального розвитку. Діагноз «пренатальна (внутрішньоутробна) дистрофія» ставиться чверті недоношених немовлят.

Щоб показати масштаби цієї трагедії, звернемося до документів державного архіву Миколаївської області. Так, в Миколаївській області на 10 лютого 1947 року налічувалося (згідно з постановою облвиконкому з грифом «цілком таємно») хворих на дистрофію і виснажених від недоїдання 56 200 (!) дітей і 1 500 дорослих [1]. Це означає, що результатом голодомору стало не просто фізичне винищення людей, але й знищення самого цінного для майбутнього країни – підростаючого покоління.

Крім людських жертв голод 1946-47 рр. завдав сильного удару по сільському господарству і тваринництву. Нестача кормів як наслідок неврожайних років призвела до загибелі 44 тис. голів великої рогатої худоби і 82 тис. коней у колгоспах і радгоспах України [1]. Однак у цьому ж історичному відрізку 1946-47 рр. ми можемо побачити й інший бік історичного процесу. В описаному нижче криється вся парадоксальність і цинізм тієї внутрішньої політики відносно українців, що проводилася Москвою. Незважаючи на голод і чисельні жертви, країна посиленими темпами відновлювала зруйноване повоєнне господарство і проводила індустріалізацію економіки. Проілюструємо це на прикладі нашого краю. Так, у період з 1946-1950 рр., в роки першої післявоєнної п'ятирічки, радянський уряд асигнував на розвиток промисловості

в Ізмаїлі грошові кошти в розмірі 54 млн. карбованців [3, с. 439]. Почасти це нагадує картину 30-х років, коли промисловий сектор економіки накачували бюджетними асигнуваннями, а на селі в цей час вирував голод.

На тлі голодних 1946-47 рр. радянський уряд робить кроки з розбудови сучасної промисловості і транспорту міста Ізмаїл. У 1947 році організовано судноремонтні майстерні Радянського Дунайського пароплавства, які зробили великий внесок у створення радянського флоту на Дунаї. В першу післявоєнну п'ятирічку в місті були побудовані: хлібозавод, кондитерська фабрика, м'ясокомбінат, елеватор, холодильник рибтресту. Збільшив потужності рибозавод, проведена корінна реконструкція цегельного, вапняного і лісопильного заводів. Дала струм паротурбінна електростанція. 16 травня 1946 року відкрилося пряме залізничне сполучення Ізмаїл-Одеса. З 1947 року Ізмаїльський порт став працювати без державних дотацій [3, с. 439].

Цього ж року відкрито лікарню Радянського Дунайського пароплавства. Тільки на охорону здоров'я за першу повоєнну п'ятирічку було витрачено понад 25 млн. карб., число лікарів досягло 223 осіб. У місті працював обласний драматичний театр, обласна філармонія, будинок народної творчості, 3 будинки культури, 2 кінотеатри, 29 бібліотек [3, с. 440]. Здавалося б, все добре, якби не голод на селі...

Зазначене вище доводить той незаперечний факт, що, незважаючи на всі існуючі проблеми в сільському господарстві, кошти у держави в цей час були, і радянська держава була в силах допомогти селу пережити голодні роки без таких людських утрат. Досить було припинити або обмежити поставки зерна за кордон, відмовитися від згубної практики вилучення зерна у сільгоспвиробника і надати допомогу сільському господарству. Навіть в умовах посухи та неврожаю ці заходи дали б свій позитивний результат і голоду в Україні не було б. Але цього зроблено не було. Замість цього восени 1946 року більшовицька влада відновила дію «Закону про п'ять колосків» початку 30-х років, і судово-репресивна влада республіки тільки в листопаді 1946 року жорстоко покарала 2 313 селян за збір колосків, що були залишені в полі після жнив. 1800 голодуючих селян за збір таких колосків були засуджені до тюремних покарань строком від 1 до 5 років [1].

У цьому криється злочинність більшовицького режиму, що ставив на перше місце не інтереси народу, а інтереси політичного керівництва СРСР, що прагнуло досягти своїх політичних цілей будь-якими засобами.

Література:

1. Мельник М. А. Голод в Украине 1946-1947 гг. Госархив Николаевской области / М. А. Мельник. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mk.archives.gov.ua/pubonsite/93-pubgolod4647.html>

2. Голод в Україні. 1946-1947. Документи і матеріали. – К. – Нью-Йорк, 1996. – С. 156-157. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?hrono&inyear=1947>

3. История городов и сел Украинской ССР: Одесская область. Институт истории Академии Наук УССР. – К. : Глав. ред. Украинской сов. энциклопедии. – 1978. – 866 с.

Oleksiy Zaporoztcheinko. Social and economic aspects of famine of 1946-1947 in the south of Ukraine.

The article focuses on the problem of hunger consequences in the South of Ukraine in 1946-1947. Starvation in Ukraine was organized by Bolshevik's power. People miserably famished with hunger.

Key words: hunger, consequences, South of Ukraine.

ГОЛОД 1946-47 рр. У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Олексій Ільїн

*магістрант кафедри української і всесвітньої історії та культури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(Ізмаїл, Україна)*

Післявоєнний голод у СРСР систематично замовчувався, всі документи були засекречені, дослідження – заборонені, книги підлягали цензурі. Говорилося лише про «недорід», «продовольчі ускладнення» та «неврожай», а радянське керівництво виходило з тієї тези, що в першій соціалістичній країні не може бути голоду. Лише після здобуття Україною незалежності стало можливим об'єктивне та неупереджене дослідження голоду в СРСР, виявлення його справжніх причин та наслідків. Актуальність дослідження голоду 1946-1947 рр. у Херсонській області полягає в тому, що кожний регіон має свої особливості, які відрізняють його від інших, вивчення яких допоможе скласти цілісну картину уявлень про минуле. Крім того, неможливо забути про цю страшну трагедію з етичних причин.

Дослідженням голоду 1946-1947 рр. займалося багато вчених, було видано безліч статей, збірників документів, проведено чимало конференцій [1]. Вивченням повоєнного голоду займаються такі дослідники, як О. М. Веселова [1], [3], І. М. Волков [2], В. Ф. Зима [5], Г. Цибуленко [6], М. М. Шитюк [7] та інші.

Автор поставив за мету проаналізувати причини й наслідки голоду 1946-1947 рр. у Херсонській області

Голод в УРСР почався в липні 1946 р., а досяг свого апогею в лютому-серпні 1947 р. Порівняно невелика кількість голодних смертей припала на 1948 р. Херсонська область понесла колосальні збитки від Другої світової війни. Окуповані території нещадно експлуатувались, а німецькі загарбники використовували їх як ресурсну базу для війни. Під час відступу нацистів усі сільські громади було пограбовано, вивезено весь сільськогосподарський інвентар. Наслідки війни проявилися й у тому, що на ній загинуло багато чоловіків, частина повернулася інвалідами. Основний тягар відбудови господарства ліг на плечі жінок і дітей.

У 1945 р. замість коней на польових роботах широко використовували колгоспні та особисті корови, хоча продуктивність праці при цьому падала на 25-40 %. У Цюрупинському районі Херсонщини таким чином було виконано 62 % усіх польових робіт [7, с. 179].

На більшій частині території України склалися погані кліматичні умови: зима 1945-1946 рр. була малосніжною, майже не було дощових опадів,